

נושא העבודה: התארגנות פוליטית בארץ ישראל של יוצאי תימן

שם הקורס: יהודי תימן
שם המנחה: שם המגיש:
תאריך הגשה:

תוכן עניינים

- מבוא 2
- פרק 1 - יחסה של הציונות ליהודי תימן ..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
- פרק 2 – ההתארגנות הפוליטית של יוצאי תימן בא"י ..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
- פרק 3 – היחסים בין הארגונים הפוליטיים של יהודי תימן לבין המוסדות הציוניים שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
- סיכום ..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.
- ביבליוגרפיה ..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

מבוא

תימן, מבחינת מיקומה הגיאוגרפי נמצאת בחלק הדרומי של חצי האי ערב ונחשבת יישות נפרד מחצי האי ערב, גם אחר הופעת האסלאם במאה ה-7. מרבית האוכלוסייה בתימן היא כפרית וערי המדינה מרוכזים בצפון – מזרח המדינה.

לאורך השנים ידוע לנו כי היה עושר תרבותי בתימן אשר הגיע לשיאו במאה ה-8 לפנה"ס. מבחינת היהודים בתימן, הם החלו את הגירתם לתימן בערך בתקופה זו – המאה ה-8 לפנה"ס, עם קריסתו של סג'רא אשר הביא לשינוי המפה הטופוגרפית באזור והקל על תנועה של מהגרים.¹

יהודי תימן מנו בין 60,000 ל-70,000 נפש עד 1881 עם תחילתה של ההגירה לארץ ישראל. התפרוסת שלהם הייתה כדלקמן: מרכז תימן וצפון תימן 26,750, דרום תימן – 22,000 כ-7000 מדרום לדיאמר, כמה אלפי ברצועה המערבית של תימן וכמה מאות בחבלי תימן המזרחיים. היהודים עד מלחמת העולם הראשונה ישבו בכל המרחב השבטי – הזיידים בעירות ובכפרים, ואילו במרחב הסוני שבדרום תימן בכפרים בעיקר.²

היהודים היו פזורים ביישובים רבים מאוד, כ-85% מהם ישבו בכפרים והם היו מפוצלים בין יישובים רבים, בהתאם לכך הקהילות היהודיות בכל יישוב היו קטנות מאוד.

על אף גודלן הזעיר של הקהילות, הן התקיימו בתוך היישוב כיחידה עצמאית לצד האוכלוסייה המוסלמית ולא חלק מהם. בדרום תימן חלק מהיישובים היו מעורבים עם יהודים ומוסלמים.³

ישנן עדויות של עולים המתארים את אזור מגוריהם כסמוך לבתים מוסלמים או אפילו בתוך היישובים המוסלמים עצמם. באזור הכפרי בתי היהודים היו מרווחים, עם זאת במקומות כפריים הכתיב המצב הכלכלי של היהודים את אופיו של הבית היהודי ואיכות חייו ולא חוקי השריעה.⁴

עם זאת, פיזורן הרב, לא מנע מהם רצף טריטוריאלי בין היישובים היהודים, והם היו בקשרים האחד עם השני ויצרו מעגלי חיים משותפים.

בעיר צנעא, שהייתה מרכז השלטון התימני ומרכז כלכלי ומסחרי עיקרי היה הריכוז הגדול ביותר של יהודים. רובם נטלו חלק פעיל בחיי הכלכלה של העיר. קהילת צנעא ידועה שהייתה למרכז החיים הרוחניים של יהודי ימן – התקנות המפלגות בתימן יושמו בעיקר בערים ובמרכז תימן שהיו תחת שלטונם הישיר של האימאם ופחות בחבלי ארץ אחרים.

על כן, התקבצותם של היהודים בתימן באזורים כפריים הייתה מרצון ובחירה, על מנת לשמור על חיי חברה וחיי דת יהודיים מסורתיים.⁵

¹ Renate S. Meissner, The legal status of Jews in South Yemen Jewish socio political and day-to-day life in a Muslim majority society, Leiden ; Boston : Brill, 2005(see: Renate, The legal)

² בת ציון, עראקי קלורמן, יהודי תימן: היסטוריה, חברה, תרבות, עריכה: עדה כהן, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 15. 2004 (להלן: עראקי, יהודי תימן)

³ שם, עמ' 38

⁴ רצבי שלום, "גלות בא"י: העלויות מתימן בהיסטוריוגרפיה של היישוב והצינונות, זמנים 63: עמ' 58, 1998 (להלן: רצבי, גלות)

⁵ עראקי, יהודי תימן, עמ' 38

למרות פיזורם בכפרים, בדרך כלל יהודי תימן לא עסקו בחקלאות אלא במלאכות אחרות: עבודות עץ, מתכת, עור, נגרות, רצענים, פחחים וכיו"ב. בעיקר התבלטו כצורפי כסף. כמו כן, עסקו במסחר, חלקם סוחרים נודדים ורוכלים שעברו בין הכפרים ושיווקו את מרכולתם, ואחרים תושבי הערים היו גם בעלי חנויות ומיעוט קטן עסק במסחר בינלאומי.⁶

היחסים של היהודים עם שלטונות תימן היו נתונים תחת חוקים - חוק הד'מה/ בני חסות, אשר חייב כל יהודי לשלם מס "גולגלת" על מנת לקבל זכויות בתימן. הסכם 897 – העברת מס היבול לפי ההלכה האסלאמית, אך היהודים והנוצרים לא היו מחויבים למס זה, עם זאת האימאם הטיל על היהודית מס שמינית/תשיעית.

נאסר על היהודים להשתתף במוסדות המדינה: צבא, אוצר ואדמיניסטרציה – היהודים שכן עבדו במשרות ציבוריות, היו בעיקר בתחתית המערכת הציבורית.

המוסד שהסדיר את היחסים בין היהודים למוסלמים באזור הכפרי נקרא 'ערף'.

היהודים נהנו מחסות של שיח השבט וחוקיו, וכך השיח היה בעצם הפטרון של היהודים.

היהודים לא עסקו בחקלאות, כלל הנראה בגלל המיסים הכבדים, אלא בעיקר עסקו במלאכה, מסחר ומקצועות חופשיים.

היחסים בין היהודים למוסלמים היו על בסיס מערכתית והייתה להם משמעות חברתית, אפילו היה טקס שבו היהודי נועץ מסמר במשקוף של ביתו של המוסלמי.

המאפיין הבולט ביותר בקהילה היהודית היה היעדר שלטון קהילתי ריכוזי המייצג את כלל הקהילות, כך כל קהילה דאגה לעצמה באורח אוטונומי והונהגה בצורה עצמאית ע"י הנהגה דתית ואזרחית.⁷

בראש ההנהגה האזרחית עמד איש שכונה בשם – שיח או ראיס אל יהוד.

השלטונות היו ממנים אותו, ברוב המקרים, ע"פ שיקולים קהילתיים, בד"כ בקרב משפחה עם קשרים כלכליים ענפים עם ראשי המדינה.

השלטונות ייחסו למשרה זו חשיבות רבה, והיא שימשה כמתווכת בין השלטונות ליהודים ונציגה היה הממונה על ענייני המיסים – הדבר כרוך בהרבה אמון מצד השלטונות בנציג האזרחי.

המשרה הזו הגנה על היהודים מפני התנהלותם של השלטונות או הסגת גבול של האוכלוסייה המקומית, שכן הוא גם שמר על הזכויות המשפטיות של היהודים על הקרקע, בתי קברות ומקורות מים.

השלטונות העות'מאניים ביצעו רפורמות בבסיס המשרה הזו ומינו חכם באשי שהיה אחראי מטעם הממשל העות'מאני על כל השחים האזרחיים היהודים בתימן.

עם הזמן, אותו פקיד חכם איחד את כל הסמכות האזרחית עם הדתית – עד קריסתה של האימפריה העות'מאנית בוטלה משרה זו וחזרה למתקנת הישנה שלה.

6 עראקי, יהודי תימן, עמ' 62

7 רצבי, גלות, עמ' 59